

gróf *Apponyi* — finom, jóakaró megfigyelő volt, érdeklődött a régiségek iránt is és örül, ha egy feliratot közölhet.« Munkája, *Apponyi* gróf lajstroma szerint, 1674-ben *Mignard* remek cím-lapjával francziául, 1696-ban pedig hollandi nyelven is megjelent.

Ezekben ismertettük röviden gróf *Apponyi* gazdagtartalmú gyűjteményének történelmi vonatkozásait. Szorosan bibliographiai szempontból szintén nem egy érdekes adalékkal szolgál. Ezek közül csak mintegy találomra említjük *Verancsics: Machinae novae* cz. hely és kelet nélküli kiadását, melyről *Apponyi* gróf *Libri*-vel szemben,¹ a ki a XVI. század vége felé teszi, a 27. táblán látható püspöksüveges *Verancsics*-címer alapján s a szöveg egy passusa nyomán, melyből kitetszik, hogy Kelemen pápa nem ült már a trónon, kimutatja, hogy az a XVII. század elején, közelebbről 1605-ben látott napvilágot. Továbbá megemlítjük a 680. számú 1605-iki német ujságot, mely eddig ismeretlen nyomtatvány *Wolff Halbmeister* bécsi műhelyéből s több olasz nyelvű röpiratot, melyek eddig ismert kiadások alig-alig elütő variánsai, úgy hogy mindezideig kerültk az árgus szemű olasz bibliographusok figyelmét.

Befejezésül megemlítjük, hogy a kiváló munka ugyancsak 125 példányban s egészen a magyar nyelvű kiadás mintaszerű kiállításában német nyelven is megjelent és *Jacques Rosenthal* müncheni antiquarius útján kapható. Miként a magyar nyelvű kiadás, ez is a *Franklin-társulat* finom izlését, gondos munkáját dicséri s a nagymíveltségű magyar bibliofil széleskörű tudása mellett, a magyar nyomdaipar magas színvonalát is hirdeti a külföld előtt.

Dr. Gulyás Pál.

Houlbert C. *Les insectes, ennemis des livres. Leurs mœurs. — Moyens de les détruire.* Paris. 1903. Alphonse Picard et fils. 8°. XXXVIII., 296 l. és 3 melléklet. Ára 7 fr. 50 c.

Az 1900-ki párisi világkiállítás alkalmából megtartott könyvészeti kongresszuson tudvalevőleg behatóan megvitatták a könyvtárak leghatalmasabb ellenségei, a rovarok elleni védekezés kérdését is és elhatározták, hogy két pályadíjat tűznek ki oly tanulmány jutalmazására, mely e kérdést a mai tudományos eszközök birtokában s az eddigi kutatások eredményeinek fölhasználásával a lehető legjobban megoldaná. A pályázatra 23 dolgozat érkezett a bíráló bizottsághoz, melyek közül a címben leírt munka a második (500 frankos) díjat nyerte el s alaposságával, élvezetes, nem természettudósoknak is könnyen érthető előadásával, számos gyakorlatba vágó tanácsával minden könyvtárnok hasznára válik.

¹ *Histoire de mathématiques en Italie* IV. köt. 46. l.

Houlbert könyvét rövid történeti áttekintéssel nyitja meg. E szerint a legrégebbi iratok egyike, melyben a könyveket pusztító rovarokról szó van *R. Hooke*-nak a londoni *Royal Society* költségén 1665-ben kinyomatott *Micrographiája*, a hol a *Lepisma domesticáról* van szó. Az első rationalis megfigyelés 1721-ből való s *Frisch* berlini lelkésznek köszönhető. A lipcei *Prediger* pedig 1740 körül egy három kiadást ért munkájában több oly óvó rendszabályról emlékezik meg, melyek, szerinte, elégségesek volnának ahhoz, hogy a kötéseket a rovarok fogától megőrizték. 1754-ben a londoni *Gentlemen's Magazine* szintén foglalkozik e kérdéssel s több, jobbára kétes értékű óvintézkedést sorol fel. 1774-ben a göttingai könyvtárt hirtelen ellepték a rovarok, úgy, hogy az ottani akadémia díjat tűzött ki pusztításuk kérdésének legjobb megoldására. E felhívás három tanulmányt eredményezett, melyek az azóta megjelent, elég tekintélyes irodalom kiindulási pontjának tekinthetők. Ez irodalomból szerző a könyvéhez csatolt bibliográfiában 94-et sorol fel, melyek úgy értékre, mint terjedelemre igen különbözők.

A kérdés historikumának vázolója után szerző áttér a könyvtárakra nézve bármely szempontból veszélyes rovarok tüzetes leírására, mindenütt kitérve azokra az eszközökre, melyekkel pusztításuk a legbiztosabban elérhető. Összesen hatvanegy rovar leírását nyújtja, melyek a következőképp oszlanak meg: coleopterák 32 species, orthopterák 4 species, thysanurák 9 species, pseudoneuropterák 6 species, hymenopterák 1 species, lepidopterák 7 species, arachnoideák 2 species. E hatvanegy rovar különböző fejlődési fokozatában s különböző módon ártalmas a könyvtárakra nézve. A legtöbb, mint az anobiidák és dermestidák lárva korukban veszélyesek s falánkságukkal, gyors szaporodásukkal valóságos rémei a könyvespolczoknak. Mások, mint a termeszek és csótányfélék, kifejlett alakjukban végzik a romboló munkájukat. Néhányan, mint az anobiidák s dermestidák a fedeles szárnyúak között, vagy némely molyfajta a pikkelyes szárnyúak rendjéből, kizárólag a kötést támadják; mások, mint főképp a ptinusfélék, a csótányok és termeszek, úgy a kötést, mint a könyv lapjait megtámadják, míg ismét mások, mint a lepismák, psocusok s némely arachnoideák az enyvre és egyéb csirizes anyagra vetik magukat.

Valamennyi rovar közt az anobium paniceum a legveszedelmesebb s egyúttal a legelterjedtebb, úgy, hogy túlzás nélkül állíthatjuk, miszerint a megrongált könyvkötések $\frac{8}{10}$ része nekik tulajdonítható. Hogy pusztítása mily vészes, azt már azon statisztikai adat is bizonyítja, mely szerint egyetlen nőstény peterakásától számított négy generáczióon belül a kifejlődhető rovarok száma 810 ezerre emelkedik! Kártékonyságra és szaporaságra veteszik

vele a ptinus fur, mely különösen a természetrajzi gyűjteményekben pusztít s innen harapodzik át a szomszédos könyvtárakra.

A mi a rovarok pusztításának módjait illeti, azok négy csoportba sorolhatók, u. m.: 1. mechanikai eljárások, minő a könyvek verése s a rovarok közvetlen fölktatása; 2. vegyi eljárások, minő az izgató és mérgező anyagok alkalmazása; 3. fizikai eljárások, minő a hőség vagy hideg alkalmazása és 4. élettani eljárások, minő az állati vagy növényi élősdiek alkalmazása.

A mechanikai eljárások közül leghasználhatóbbak a csapdák felállításai, főleg a csótányok ellen, a madárlép alkalmazása, és a forró vízzel való leöntés, utóbbi főként a hangyák ellen. De általában véve megjegyezhetjük, hogy mind e mechanikai eszközök hatása lassú és korlátolt s csakis ott alkalmazandó, a hol egyéb mód nem áll rendelkezésünkre.

Még nagyobb nehézségbe ütközik a fizikai eszközök alkalmazása, minő a fagy és a gőz; amaz csupán az északi klíma alatt válik igazán hatásossá, emez meg nedvességgel jár, a mitől pedig ép úgy kell óvunk a könyvtárakat, akár a rovaroktól.

A legtermészetesebb s leghatásosabb irtási mód volna a biológiai, mikor állati vagy növényi paraziták beoltásával küzdenék a kártékony rovarok ellen; itt csak az a baj, hogy e biológiai hatásokról mindeddig nincsenek föltétlen megbízható ismereteink s az anobiidák vagy ptinidák ellen alig alkalmazhatók sikerrel.

Hátra van tehát, mint leghatásosabb s leginkább alkalmazható eszköz a kémia, melynek főbb eljárásait a következőkben ismertetjük:

A kémia nyújtotta subsztanciák halmazállapotukat tekintve háromfélék: szilárdak, cseppfolyósak és légneműek. Hatásuk szerint így csoportosíthatók: szagosak, fojtósak és izgatók vagy mérgesek.

Az elsők közt fölemlítjük a kámfort, a benzint, terpentinszeszt, dohányfüstöt s illatos füveket. Ezeket úgy alkalmazzák, hogy szövetdarabokat impregnálnak velük s a könyvek szomszédosságába helyezik. Ha nagybecsű könyvekről s főként régi, fatáblájú kötésekről van szó, legcélszerűbb cédrusolajat alkalmazni, melynek konzerváló hatását már az ó-korban is jól ismerték. A kötések megőrzésére igen jó még a kakukfűből és levendulából nyert szeszkivonat.

A fojtós szerek közé tartoznak a mérges gázok és gőzök, minők a klór, a kéndioxid, széndiszulfid, benzingőz stb. Valamennyi igen hathatós és főleg a lárvák elölésére alkalmas. A megtámadt könyvek, légmentesen elzárt helyen, legalább is 24 óráig teendők ki e fojtós anyagok valamelyikének s ha kénvegyületet alkalmazunk, úgy előbb a könyv fémes részeit vékony vazelin réteggel kell bevonnunk, nehogy megfeketedjenek.

Végül az izgató és mérges szerek közül, melyek akár poralakban, akár feloldva alkalmazhatók, megemlíttjük a timsót, a boraxot, borsot, arzénvegyületeket, maró szublimátumot stb.

A leghatásosabb s legczélyszerűbb, mert sem a könyv kötésére, sem papirosára kártékonyan nem hat, de a lárvákat s kifejlett rovarokat egyaránt elpusztítja a széndiszulfid. A könyveket horganyozott bádoglemezekből készült, légmentesen záródó dobozba tesszük, melynek felső részén a széndiszulfid számára kis tartó van erősítve. A könyveket mintegy 36 óráig hagyjuk a dobozban, a mi elég arra, hogy az összes romboló elemek kipusztíttassanak belőlük. A széndiszulfid egyetlen hátránya, hogy gőze mérges és gyulékony, miért is kezelése sok óvatosságot igényel.

Egyes könyvtárnokok állítása szerint a könyvekre kártékony rovarok elterjedése a modern könyvtárakban, melyek száraz, világos és szellős termekből állanak s melyeknek berendezése jobbára fémből és kemény fából áll, sokkal nehezebb, mint a régi könyvesházakban, melyek jobbára nyirkos, sötét szobákban kaptak helyet s korhadózó, puhafa állványokon porladoznak. Ebben van némi igazság. Csakhogy ez optimisták elfelejtik, hogy viszont a modern könyvgyűjteményeknek is van egy óriási veszedelmük s ez a mai papiros minősége. A modern papir nagyrészt farostokból készül, a minek folytán nemcsak hogy könnyen málik, hanem a rovarok és lárvák kész prédája. Azért szerző azt tanácsolja a gyárosoknak, hogy keverjenek a papírpéphez valamely mérges szubsztanciát, minő az arzénsav vagy a szublimát oldat, de csak oly mennyiségben, hogy a papir sejtjeinek kárára ne válják. A bőr megvédésére viszont azt tanácsolja, hogy cserzéséhez tölgyhánccs helyett krómsókat vagy szumak-kivonatot használjanak a timárok. Végül a könyvkötéshez szükséges enyvet és keményítő csirízt szintén valamely mérges növénykivonattal kell keverni, ha minden oldalról föl akarjuk vértetni könyveinket az apró ellenségek gyilkos támadása ellen. —s. —l.

A pannonhalmi oklevél hiteléhez.

A pannonhalmi alapítólevél kérdéséhez kívánok hozzászólni azon fejtegetés kapcsán, a mely a Könyvszemle utolsó számában a pannonhalmi rendtörténet három kötetét jóakarattal bár, de csak futólagosan ismerteti, s iparkodik igazolni azok véleményét, a kik a pannonhalmi »kiváltságlevelet« hamisnak tartják.

A polemikáról általában nem sokat tartok; mert végük rendesen az, hogy a vitatkozók mindegyike megmarad a maga eredeti álláspontján, az olvasók nagyobb része pedig könnyen megnyugszik az ügyesen hangzó utolsó szó hatása alatt. Még szerencse, ha személyeskedésekbe nem fulad bele az ily vitatko-